

**SAHRAALTI AFRİKA'DA ÇİN – BATI MÜCADELESİ:
GÜÇ GEÇİŞİ İÇİN YENİ MERKEZ**

*CHINA – WEST CONTESTATION IN SUB – SAHARAN AFRICA:
NEW CENTER FOR THE POWER TRANSITION*

Güngör ŞAHİN*, Eyüphan ÇAĞLAYAN**

*Geliş Tarihi: 05.05.2022
(Received)*

*Kabul Tarihi: 27.04.2023
(Accepted)*

ÖZ: Soğuk Savaş neticesinde ideolojik rekabetin bitmesi ve 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olunmasıyla birlikte Çin'in süratle büyüyen uluslararası ticaret hacmi, ekonominin enerji ve hammadde ihtiyacını karşılamak için Afrika kıtası ülkeleri ile ilişkilerinin hızla geliştirilmesine yol açmıştır. Bu çalışmanın amacı Çin'in Sahraaltı Afrika'daki artan nüfuzunu, bölgeye ilgisinin nedenlerini, Batı ülkeleri ile çatışma alanlarını ve Batı ülkeleri – Çin ilişkilerini Sahraaltı Afrika kapsamında incelemektir. Çalışmada, Çin'in Sahraaltı Afrika'da yürüttüğü faaliyetlerin Güç Geçişi Teorisi kapsamında incelenerek bölgedeki Batı ülkeleri – Çin rekabetinin küresel etkilerinin anlaşılması kapsamında önem arz etmektedir. Yapılan bu nitel araştırmada, ülke liderleri ve ilgili devlet kurumları gibi birincil veri kaynaklarının yanı sıra kitap ve makale gibi ikincil veriler de incelenerek içerik analizi, söylem analizi ve yorumsamacılık gibi bilimsel araştırma tekniklerinden yararlanılmaktadır. Çalışma kapsamında, Deng Xiaoping'in liberal politikaları ile Çin'in sermaye biriktirip dünyaya açıldığı, özel sektöre devlet desteği ve ülkelerin içişlerine karışmama politikalarıyla öne çıktığı, özellikle Batı ülkeleri ile Afrika'da uyguladığı politikalar konusunda farklılaştığı ve Güç Geçişi Teorisi kapsamında dünyada baskın güç olabilmek için Afrika'ya ihtiyaç duyduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Baskın Güç, Çin, Güç Geçişi Teorisi, Pekin Deklarasyonu, Sahraaltı Afrika

ABSTRACT: With the end of ideological competition of the Cold War and as a result of its becoming a member of the World Trade Organization (WTO) in 2001, China's rapidly growing international trade volume has led to the quick development of relations with African countries to meet the energy and raw material needs of its economy. This study aims to examine China's increasing influence in Sub-Saharan Africa, the reasons for its interest in the region, conflict issues with Western countries, and relations between Western countries and China within the context of Sub-Saharan Africa. The study examines China's activities in Sub-Saharan Africa within the scope of Power Transition Theory, and thus it is important to provide an understanding global effect of competition between Western countries and China in the region. This qualitative research examines primary data sources

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, gsahin@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6296-8568.

** Milli Savunma Üniversitesi, caglayaneyuphan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2163-6097.

such as country leaders and relevant government institutions and secondary data such as books, theses, and articles, and it uses scientific research techniques such as content analysis, discourse analysis, and hermeneutics. The findings of the study show that China has accumulated capital and opened up to the world through Deng Xiaoping's liberal policies, that it has come to the forefront due to its policies of state support to the private sector and non – interference to the internal affairs of countries, that it has differentiated itself from especially Western countries in its policy implementations in Africa, and that China needs Africa to become a dominant power in the world within the scope of Power Transition Theory.

Key Words: Dominant Power, China, Power Transition Theory, Beijing Declaration, Sub – Saharan Africa.

EXTENDED ABSTRACT

The People's Republic of China, which was established with the Xinhai Revolution that brought the end of the Qing dynasty in 1911-12, II. He had the opportunity to penetrate Africa in the 1950s through the Non-Aligned Movement, of which he was a member, after World War II. With the collapse of the Soviet Union and the end of the bipolar ideological order, China, whose economic growth gained momentum, turned to African countries in its search for raw materials. China, which is dependent on Africa for raw materials, has aimed to improve its relations with Africa by using the concept of soft power wisely.

Especially after the Beijing Declaration published in 2000, the trade volume between China and the countries of the region increased in a very short time and China became one of the most important trade partners of the African continent. China, which has intersected the interests of other Western states with its increasing influence, is in competition with other states to be the dominant power in the region.

Africa is a supply point for the West in matters such as raw materials, energy and human resources. Western states, which became the dominant power in Africa with the colonial period, tried to maintain their influence in the region with various policies after the decolonization period. Especially after 2000, China's increasing its trade with the region extremely rapidly, emerging as a strong competitor against Western states and becoming Africa's largest trading partner was met with concern in the West. Considering the importance of Africa in the eyes of the West, it is thought that in case of a Power Transition, this situation will occur when China fills the power that the West will lose in Africa, and a transformation will take place in this context.

For Western states, Africa is a region that must be kept in order to maintain their positions. The change of dominant actors in the region may also lead to a change in status. In this context, China, which is in the status of a great power on the pyramid that Organski mentioned, is not satisfied with the current order, and has the power to create a systemic threat by using the opportunities in Africa and the negative perceptions of African countries against the West.

The USA's initiating policies of containment of China, undertaking the leadership of the Western alliance, taking the European states with it, caused the relevant states to move away from Africa, which has made great progress, and which is the new center of attraction in the world, and not to give the continent the importance they should give. Thus, China's hand in the region was strengthened. Losing Africa, which is the world's important and

strategic raw material source, to China will lead Western states to lose their power primarily in economic terms, and subsequently to lose their dominant position in the world by losing their military and technological superiority. In this case, Western powers should be aware that they will be surrounded while they want to surround China under the leadership of the USA.

The study, which examines China's increasing presence in Sub-Saharan Africa, is based on the hypothesis that China's increasing influence in Sub-Saharan Africa will end the dominant position of Western states in the world. This study, in which the increasing Chinese influence in the region, especially after the Beijing Declaration in 2000, will be evaluated within the scope of Power Transition Theory; It aims to reveal the historical background of China's rise in Africa, to examine the foreign policy instruments and activities used in the sub-Saharan African expansion, to understand its differences from other actors and the reasons for its rise, to reveal the reasons for its interest in Sub-Saharan Africa and its effects in the world.

This article is important in terms of examining China's activities in Sub-Saharan Africa within the scope of Power Transition Theory and revealing how China's increasing influence in the region will provide an advantage in the world and in its encounters with Western states. In this qualitative study, secondary data sources such as various scientific books, articles are used, and content, document and discourse analysis and hermeneutic scientific research techniques are used.

Within the scope of the study it has been reached to the findings that with Deng Xiaoping's liberal policies, China has accumulated capital and opened up to the world, came into prominence with its policies of state support to the private sector and non – interference in the internal affairs of countries, differs in the policies it implements especially in Western countries and Africa, and needs Africa for becoming a dominant power in the world within the scope of Power Transition Theory.

In the article, Power Transition Theory and China's relations with Sub-Saharan Africa will be examined historically within the context of the Beijing Declaration in 2000, and then the general framework of its activities in Sub-Saharan Africa will be drawn. Within the scope of China's economic and political power, its spheres of influence in Sub-Saharan Africa and the foreign policy instruments it uses will be examined, and criticisms of its activities in Africa will be evaluated.

1. GİRİŞ

1911 – 12 yıllarında Çing hanedanının sonunu getiren Xinhai Devrimi ile kurulan Çin Halk Cumhuriyeti, II. Dünya Savaşı sonrası üyesi olduğu Bağılantısızlar Hareketi vasıtasıyla 1950'li yıllarda Afrika'ya nüfuz etme fırsatını yakalamıştır (Arslan, 2018: 127). Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve iki kutuplu ideolojik düzenin sonlanması ile ekonomik büyümesi ivme kazanan Çin, hammadde ihtiyacını karşılamak için girdiği arayışta, daha çok Afrika ülkelerine yönelmiştir. Hammadde açısından Afrika'ya bağımlı olan Çin, yumuşak güç kavramını akılcıca kullanarak Afrika ile ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır.

Özellikle 2000 yılında yayımlanan Pekin Deklarasyonu sonrasında Çin ile bölge ülkeleri arasındaki ticaret hacmi çok kısa bir sürede artış göstermiş ve Çin,

Afrika kıtasının en önemli ticaret ortaklarından biri konumuna yükselmiştir. Artan nüfuzu ile diğer Batı devletlerinin çıkar alanlarına da giren Çin, bölgede baskın güç olmak için diğer devletlerle yarış içerisinde.

Çin'in Sahraaltı Afrika'daki artan varlığının incelendiği çalışma, Çin'in Sahraaltı Afrika'da artan nüfuzunun Batı devletlerinin dünyadaki baskın pozisyonunu sona erdireceği hipotezine dayanmaktadır. Özellikle 2000 yılındaki Pekin Deklarasyonu sonrasında bölgede artan Çin etkisinin Güç Geçişi Teorisi kapsamında değerlendirileceği bu çalışma; Çin'in Afrika'da yükselişinin tarihsel arka planını ortaya koymak, Sahraaltı Afrika açılımında kullandığı dış politika enstrümanlarını ve faaliyetlerini incelemek, diğer aktörlerden ayrılan yönlerini ve yükselişinin sebeplerini anlamak, Sahraaltı Afrika'ya olan ilgisinin nedenlerini ve dünyadaki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Makale kapsamında; Çin'in Afrika'daki varlığını artırmasına hangi süreç yol açmıştır?, Çin'in Afrika'daki yükselişinin sırrı nedir?, Çin Afrika'da faaliyet gösteren diğer aktörlerden farklı mıdır?, Afrika'nın Çin için önemi nedir? şeklindeki dört sorunun yanıtı aranacaktır.

Güç Geçişi Teorisi kapsamında Organski'nin (Organski, 1968) bahsettiği güç hiyerarşisinde önceleri alt seviyede bulunan Çin, son dönemlerde güç kazanarak piramidin üst seviyesindeki ülkelerin yerine geçmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, Çin'in üst seviyedeki ülkelerle çıkarlarının çatıştığı görülmektedir. Çin'in dünya sahnesinde büyük bir güç olarak ortaya çıkabilmesi, Mao döneminin sonlarına doğru Sovyetler Birliği'nden kopmasına ve Deng Xiaoping döneminde gerçekleşen reformlara dayanmaktadır (Bayram, 2018). Vural, Çin'in Afrika'daki yumuşak gücünü Bandung Konferansı ile temellendirmiştir (Vural, 2017: 135). Çin'in yumuşak gücü kapsamında Bayram (Bayram, 2018: 187), Konfüçyüs enstitülerinin önemine Rønning (Rønning, 2016: 66-75) ise Çin'in radyo ve televizyon yatırımlarına dikkat çekmiştir.

Brautigam (Brautigam, 2009: 133-134) Afrika'da yaptığı gezilerde ve Çinlilerle yaptığı konuşmalarda Afrika insanının Çinlilerden farkını görmüştür. Bu bağlamda Çinlilerin Afrikalı çalışanları yerdikleri görülmektedir. Bayram (Bayram, 2018: 169) ile birlikte Cheng ve Shi (Cheng & Shi, 2009: 92), 2000 yılında Pekin'de düzenlenen Çin – Afrika İşbirliği Forumu (ÇAİF) toplantısına vurgu yaparak, söz konusu yılın Çin'in Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olması yolundaki öneminden bahsetmişlerdir. Afrika'da Çin'in diğer aktörlerin önüne geçerek yükselmesinin pek çok nedeni vardır. Lee, bu nedenlerden birine örnek olarak Çinli firmaların arkasındaki devlet desteğini göstermiştir (Lee, 2017: XII). Nnajofofor (Nnajofofor, 2020: 11), Çin'in Afrika'da kurmuş olduğu stratejik ekonomik bölgelerden bahsetmiştir. Çin bu bağlamda, bölgenin gelişimine katkı sağlamakla beraber aynı zamanda kendi gücünü de artırmaktadır.

Çin'e yönelik Afrika ülkelerini sömürgeleştirmeye çalıştığı "Yeni Haraççı" bir yaklaşım ile Afrika ülkelerine yaklaştığına yönelik yorumlar bulunmaktadır (Bayram, 2018: 180). Çin akılcı ve pragmatist bir yaklaşım gütmektedir. Büyük güçlerin girdikleri bölgelerde öncelikli olarak kâr amacı gütmekte oldukları bir gerçektir. Çin diğer aktörlerle güç artırma konusunda benzeşmekle beraber onlardan kullanılan yöntemler konusunda ayrılmaktadır.

Bu makale, Çin'in Sahraaltı Afrika'da yürüttüğü faaliyetlerin Güç Geçişi Teorisi kapsamında incelenerek Çin'in bölgede artan etkisinin dünyada ve Batı devletleri ile gerçekleşecek karşılaşmalarında nasıl avantaj sağlayacağına ortaya konulması bakımından önemlidir. Bu nitel özellikli çalışmada çeşitli bilimsel kitap, makale gibi ikincil veri kaynakları kullanılarak, içerik, belge ve söylem analizi ile yorumsamacılık bilimsel araştırma tekniklerinden faydalanılmaktadır.

Konu bağlamında Çin'in Pekin 2000 Deklarasyonu kapsamında girdiği Sahraaltı Afrika'da elde ettiği kazanımların, Batı devletlerini Çin ile anlaşmak zorunda bırakacağı düşünülmektedir. Güney Afrika'ya değinilmeden daha çok orta kuşak Afrika'sında bulunan ülkelerin inceleneceği bu makalede Çince veya yerel Afrika dillerinden faydalanılamayacaktır. Çalışmada Çin'in Afrika'daki faaliyetlerinin incelenmesi amacıyla bilimsel kitap, dergi ve akademik makalelerden; Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve OECD gibi uluslararası kuruluşların verilerinden ve stratejik araştırma kuruluşlarının raporlarından yararlanılmaktadır.

Makalede Güç Geçişi Teorisi ve Çin'in Sahraaltı Afrika ile ilişkileri 2000'deki Pekin Deklarasyonu'na giden süreç kapsamında tarihsel olarak incelenecek, müteakiben Sahraaltı Afrika'daki faaliyetlerinin genel çerçevesinin çizilecektir. Çin'in ekonomik ve siyasi gücü kapsamında Sahraaltı Afrika'daki nüfuz alanları ve kullandığı dış politika enstrümanları incelenecek Afrika'daki faaliyetlerine yönelik yapılan eleştiriler değerlendirilecektir.

Makalenin ilk bölümünde, Organski'nin Güç Geçişi Teorisi'nin üzerine inşa edilen makalenin kuramsal çerçevesi açıklanacaktır. İkinci bölümünde, Çin'in Afrika'ya yönelik politikasının temelleri incelenecektir. Pekin 2000 Deklarasyonu sonrası Afrika'da ekonomik anlamda bir patlama yaşayan Çin'in bu konuma nasıl geldiği araştırılacaktır. Makalenin üçüncü bölümünde, Çin'in ekonomik, siyasi ve askeri faaliyetlerinin yanında yumuşak gücü nicel veriler kullanılarak incelenecek ve Çin'e yöneltilen eleştiriler değerlendirilecektir. Bu kapsamda, Çin'in Afrika'daki varlığının genel çerçevesi çizilmiş olacaktır.

Çin'in diğer devletlerden ayıran ve Afrika devletlerinin gözünde değerini artıran özelliklerin incelenmesi kapsamında, Çin'in Batılı devletlerden farklı yönleri ve Batı'nın Çin'in önünü açan yanlış politikaları Afrika'da gerçekleşen bazı projelere yönelik spesifik örnekler verilerek makalenin dördüncü bölümünde incelenecektir. Son olarak Çin'in Afrika'daki faaliyetlerinin uluslararası arenada

nasıl bir getirisi olduğuna ve Batı için Afrika'nın önemine vurgu yapılarak makale sonuca bağlanacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE: GÜÇ GEÇİŞİ TEORİSİ

Uluslararası sistemde, aktörler birbirleriyle düzenli ve yakın ilişkilere sahiptir bu kapsamda, aktörlerin birisini etkileyen değişkenler diğer aktörlere de etki yapabilecek niteliktedir. Uluslararası Sistem'in en önemli sistem olduğunu savunan Kaplan (Kaplan, 2005), uluslararası sistemin bir dizi aktör olarak kendi alt sistemlerine sahip olduğunu savunmuştur. Kaplan aktörleri uluslararası (Fransa, Rusya vb.) ve ulusüstü (NATO) olarak ikiye ayırmış ve sistemin iyi inlenebilmesi amacıyla 6 adet model geliştirmiştir.

Kaplan'ın ele aldığı sistemlerden bir tanesi olarak Hiyerarşik Sistem, dünyanın tek bir devlet tarafından absorbe edildiği demokratik veya otoriter olmak üzere iki yapıya sahiptir. (Ari, 1990: 110). Hiyerarşik sistemin yapısı itibarıyla bütünleşik olması nedeniyle istikarlı bir sistem olarak kabul edilmekte ve entegrasyonun ayrılmaya göre daha kârlı olması nedeniyle ayrılma sık tercih edilmemektedir. (Kaplan, 1969: 298)

Güç Geçişi teorisi de Sistem Teorisi ile benzer bir şekilde Hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Güç Geçişi (Power Transition) Kenneth Organski'nin "World Politics" adlı eseri ile uluslararası ilişkiler dünyasına kazandırılmış bir terim olmakla birlikte dünyadaki büyük güçlerin arasındaki ilişkilerin anlaşılmasında kullanılmaktadır. Teoriye göre büyük güç olarak tabir edilen devletlerden birinin önemli derecede milli güç kapasitesini geliştirmesi ve bunun ardından uluslararası sistemdeki baskın güç olarak tanımlanan devletin kendi konumuna yönelik tehdit algısı, büyük gücün baskın gücün yerini almasına yönelik Güç Geçişi'nin temelini oluşturmaktadır.

Organski'nin ardından gelen Jacek Kugler, Douglas Lemke ve Ronald Tammen gibi isimler teorinin gelişimine katkı sağlamışlardır. Söz konusu teorisyenler, devletleri sadece görece güçlerine göre sınıflandırmayıp aynı zamanda parçası oldukları ittifakların da bir çarpan etkisi gördüğünü savunmuşlardır. Bu kapsamda devletlerin tek bir bileşen ile değerlendirilmesi sağlıklı sonuçlar vermeyecektir (Tammen vd., 2017).

Tarih boyunca belirli dönemlerde mevcut güç dengesinin değişime uğraması büyük güçlerin baskın güç olmak yolunda birbirleri ile mücadeleye girmelerine ve büyük savaşlara sebep olmuştur. Gerçekleşen savaşlar sonucunda uluslararası düzen ve liderlerde değişiklik meydana gelmiştir. Organski'ye göre dünya üzerinde adaletsiz bir güç dağılımı vardır. Kimi devletler diğerlerine göre gelişmişlik düzeyleri ve büyüklükleriyle üstünlük gösterir. Büyük devlet olarak nitelendirilen bu devletler birbirleri ile güç mücadelesine tutuşmak suretiyle dünyanın liderliğini elde etmeye çalışırlar.

Baskın güç ve büyük güçlerin oluşturduğu bu sistemde, kontrol ve uzlaşma sağlanabildiği ölçüde bir barış ortamı oluşturulabilecektir. Bununla birlikte, mevcut durumdan memnun olmayan büyük güç mevkiindeki bir veya daha fazla devlet milli güçlerinin artmasıyla beraber siteme meydan okuyacak ve kendi istekleri doğrultusunda bir sistem kurulması için mücadele edeceklerdir. Robert Gilpin'e göre (Gilpin, 1981: 15) eğer söz konusu mücadele barışçıl usullerle nihayete erdirilemezse baskın güç ile müttefikleri ve düzene meydan okuyan güçler arasında kendisinin "hegemonik savaş" olarak adlandırdığı savaş meydana gelecektir. Aksi takdirde güçsüzler meydan okumaya cesaret edemeyecek, güçlüler ise savaşmaya gerek duymayacaktır. Meydan okuyan tarafın mücadelede galip gelmesi halinde baskın güç değişecek ve yeni gelen güç uluslararası sistemde bir değişiklik başlatacaktır.

Tarihte meydana gelen güç değişimleri ve bu bağlamda yaşanan önemli savaşlar incelenecek olursa; M.Ö. 431 ve 404 yılları arasında eski Grek devletleri olan Atina ve Sparta arasında vuku bulmuş olan Peloponez Savaşı, bu durumun ilk örneklerinden biri olarak kabul edilir. Atina'nın liderliğindeki yükselen güç Attika

Delos Deniz Birliği ile Sparta'nın öncülük ettiği o zaman daha üstün durumda bulunan Peloponez Birliği karşı karşıya gelmiş ve Tukididis'in anlattığı önemli bir tarihi olay olan Peloponez Savaşı vuku bulmuştur. Tukididis'e göre savaşa neden olan durum ise Atina'nın gücündeki yükseliş ve bunun Spartalıların zihinlerinde meydana getirdiği korku olmuştur (Thucydides, 1954).

Lemke, söz konusu modeli geliştirerek "Çoklu Hiyerarşi" anlayışını ortaya koymuştur. Hiyerarşinin en tepesinde gerçekleşen güç mücadelesi ve savaş ihtimalinin sitemin alt katmanlarında nasıl gerçekleşeceği konusunda çalışma yapan Lemke, bu durumun aynı şekilde alt katmanlarda da memnuniyetsiz aktörler tarafından gerçekleşebileceğini belirtmiş ve bu kapsamda, sistemin üst katmanındaki devletlerin bu duruma müdahil olabileceğini belirtmiştir (Lemke, 2002).

16. yüzyıldan itibaren baskın güç olmak için girilen savaşlar küresel düzeyde gerçekleşmeye başlamış bu bağlamda Portekiz, İspanya, Fransa, Almanya ve Britanya gibi imparatorluklar birbirleriyle mücadele etmişlerdir. İki "Dünya Savaşı"nın yaşanmasına da yol açan bu güç mücadelesi II. Dünya Savaşı sonrasında "Soğuk Savaş" adını almış, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ise sona erdiği düşünülmüştür. Bu durum özellikle Batılı uzmanlar tarafından "Tek Kutuplu Düzen", "Tarihin Sonu" gibi yaklaşımlarla ABD'nin öncülüğündeki liberal dünyanın nihai zaferi olarak görülmüştür. 2000'li yıllarla birlikte Asya – Pasifik bölgesinde Çin, milli güç unsurlarının tümünde kapasitesini hızla artırmıştır. Büyük güç kategorisinde değerlendirilmekte olan ve mevcut dünya düzeninden memnun olmayan Çin ile ABD'nin öncülüğündeki Batı'nın Çin'e karşı aldığı önlemler iki tarafın da Güç Geçişi Teorisi kapsamında bir

mücadele ve çatışma içerisine girdiklerini göstermektedir. Çin'in bu kapasite artışına katkı sağlayan hususların teorik bir zeminde incelenmesi uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan mücadelelerin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

3. TARİHSEL ARKA PLAN VE 2000 PEKİN DEKLARASYONU

Koloni döneminin sona ermesiyle Afrikalı devletler de jure (hukuk) bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bununla beraber, içerisinde buldukları ekonomik ve altyapısal imkânsızlıklar, yetişmiş insan gücü eksikliği ve eski sömürgeci ülkelerin ülke siyasetindeki etkisi gibi nedenlerden dolayı de facto (fiili olarak) bir tam bağımsızlık gerçekleştirememişlerdir. Bu durum, ilerleyen dönemde neokolonializm olarak adlandırılmıştır. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yeni şartlar dünyayı siyasi anlamda üç parçaya bölmüştür: ABD'nin başını çektiği Batı Bloku, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu Bloku ve iki tarafa da mesafeli duran Bağlantısızlar Hareketi. Bağlantısızlar Hareketi'nin temelini oluşturan ve 1955 yılında gerçekleştirilen Bandung Konferansı, Soğuk Savaş'ın kızışmaya başladığı ve Afrika ülkelerinin dekolonizasyon sürecinin yaşandığı bir dönem olması hasebiyle büyük önem taşımaktadır. Bu konferans sonrasında gerçekleşen yatırım ve güven ilişkisi, Çinli liderler tarafından kullanılan "Yoksul Dostlar" terimi, Afrika devletleri ve Çin'in birbirine yakınlaşmasını da beraberinde getirmiştir (Vural, 2017: 135).

Modern Çin'in mimarı olan Deng Xiaoping, Kore Savaşı sonrası uluslararası bir izolasyona maruz kalan Çin'i Batı ile entegrasyon sürecine sokmuştur. Deng Xiaoping döneminde ABD ile yakınlaşan ve kapitalist düzene uyum sağlamaya başlayan Çin, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama, ideolojik tartışmalardan uzak durma ve ekonomik büyüme sergileme gibi bugün de uygulamaya çalıştığı politikaların temellerini atmaya başlamıştır. Bu dönemde ekonomik reformlar yapılarak uluslararası sistemle bütünleşmeye çalışılmış, böylelikle ülkenin modern bir devlet konumuna yükselmesi amaçlanmıştır. 1978 yılında iktidara gelen Deng Xiaoping döneminde ülkeye sermaye girişi için gerekli altyapılar oluşturularak ihracat odaklı bir büyüme modeli ortaya konulmuştur. Büyük çapta yatırımlarla serpilerek Çin ekonomisi gerek hammadde ihtiyacının karşılanması gerek ise ülkede biriken sermayenin değerlendirilmesi amacıyla dünyada yatırım yapmaya yönelmiştir (Bayram, 2018: 85-87).

Zedong döneminde ortak refah (common prosperity) kavramı ortaya çıkmış ve Xiaoping atılan adımlarla bu kavram pekiştirilmiştir. Özellikle Xiaoping döneminde ortaya konulan yabancı yatırım kullanılarak büyümenin teşvik edilmesi anlayışı Kamu mülkiyeti ve devlete ait işletmelerin baskın olduğu Sosyalist Piyasa Ekonomisi, (Ding, 2009: 235) ismen ilk olarak 1992 yılında, Çin'in Cumhurbaşkanı olarak da görev yapmış olan Jiang Zemin tarafından yapılan ekonomik reformların tanımlanmasına yönelik kullanılmıştır (Vogel, 2013: 682). Nispeten düşük refah seviyesine sahip Çin'in eşitlikçi bir Sosyalizm gütmenden

önce toplumun bir kesiminin zenginleşmesi ile ülkenin ekonomik olarak belirli bir seviyeye ulaşması ve bu durumun ise Marksist Ortodoksi olarak tanımlanan Komünist bir topluma yol açacağı öngörülmüştür.

Çin – Afrika İşbirliği Forumu (ÇAİF) 2000 yılında hayata geçirilmiştir. Üç yılda bir gerçekleştirilen ÇAİF toplantıları, Soğuk Savaş döneminin siyaset ve ideoloji odaklı “Üçüncü Dünya” toplantılarının aksine, ekonomik ve ticari ilişkilere ağırlık veren bir nitelik taşımaktadır. Bu kapsamda, devletler arası yeni bir politik ve iktisadi düzen tesis edilebilmesi için neler yapılabileceği üzerine konuşulmuş ve oluşacak düzen bağlamında Çin ile Afrika devletleri arasında kazan kazan anlayışıyla hâlihazırda bulunanlardan daha farklı bir ortaklık kurulması üzerinde fikir beyan edilmiştir (Bayram, 2018: 169). Pekin 2000 Deklarasyonu bu ÇAİF toplantısında kabul edilmiştir.

Pekin 2000 Deklarasyonu Çin – Afrika ilişkileri için bir dönüm noktası niteliğindedir. Söz konusu deklarasyon kapsamında; Kuzey ve Güney ülkeleri arasındaki refah seviyesinin farkına dikkat çekilmiş, bu bağlamda sistemin adaletsizliğine vurgu yapılmıştır. 2000 yılında gerçekleştirilen ÇAİF toplantısında, Soğuk Savaş döneminin toplantılarının aksine ekonomiye ve ticarete yoğunlaşıldığı görülmektedir (Cheng & Shi, 2009: 92). Yeni bir düzenin politik ve iktisadi anlamda gerçekleştirilebilmesinin ve bu bağlamda Çin’in Afrika ile ilişkilerinin nasıl ileri seviyelere taşınabileceğinin tartışıldığı 2000 yılındaki ÇAİF toplantısı ve sonrasında yayımlanan Pekin 2000 Deklarasyonunda, iş birliği yapılabilecek alanlar belirlenmiş ve gelecek yıllarda yapılacak çalışmaların temeli atılmıştır.

4. ÇİN’İN SAHRAALTI AFRIKA’DAKİ FAALİYETLERİ

Dekolonizasyon döneminin sonlarında Afrika kıtası ABD – Sovyetler Birliği çekişmesine ev sahipliği yapmıştır. 80’li yılların ortalarından itibaren Sovyetler Birliği enerjisini kendi iç meselelerine yöneltmiş ve Afrika’daki faaliyet çerçevesini daraltmıştır (Bayram, 2018: 137). Sovyetlerin çökmesiyle Afrika’da ABD ile rekabet edebilecek bir ülke kalmamış, Afrika’da bir güç boşluğu oluşmuş, kıtada yeni aktörlerin varlık gösterebilmesi için imkân doğmuştur. Bu doğrultuda Çin, Hindistan, Brezilya, Türkiye gibi ülkelerin Afrika devletleri ile ilişkileri artmaya başlamıştır (Bayram, 2018: 137).

Sovyetler Birliği’nin çökmesinden itibaren bölgeye akın eden Çin gibi “Batı dışı” aktörler, bölge ülkelerinin Batı’ya bir alternatif bularak ticaret ortaklıklarını çeşitlendirmiş, ekonomilerini geliştirmiş ve uluslararası sistemdeki manevra kabiliyetlerini artırmışlardır. Çin – Afrika ilişkileri üzerine yapılan yorumların ortak noktası, Çin’in sermaye ve endüstriyel kapasitesiyle doğal kaynak ihtiyacının Afrika’nın endüstrileşme ve ekonomisini dönüştürme için teknoloji ve maddi kaynak ihtiyacının birbirini tamamladığı yönündedir.

4.1. Ekonomik ve Ticari Faaliyetler

Çin, Afrika'da yapacağı yatırımlar kapsamında hem kendi ekonomik büyümesini ve ticaretini garanti altına almaya hem de Afrika'nın geleceği konusunda rol oynamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Afrika'da altı özel ekonomik bölge kurulmuştur: Zambiya'da bakır ve bakır ürünleri konusunda uzmanlaşan Chambishi bölgesi ile hazır giyim, tütün, elektronik gibi alanlarda uzmanlaşan Lusaka bölgesi olmak üzere iki bölge kurulmuştur. Mauritius'da tekstil makine gibi işlenmiş ürünlerin yanında ticaret, turizm ve finans üzerine uzmanlaşan Jinefei bölgesi kurulmuştur. Etiyopya'da elektrikli makineler, inşaat materyalleri çelik gibi ürünler üzerine faaliyet gösteren Oriental bölgesi kurulmuştur. Nijerya'da ise seramik, mobilya, ilaç sanayii ve bilgisayarlar üzerine çalışan Ogun bölgesi ile taşımacılık ekipmanları, tekstil, hafif sanayi ürünleri gibi alanlarda uzmanlaşan Lekki bölgesi olmak üzere iki bölge kurulmuştur (Nnajiolor, 2020:11).

Addis Ababa 2004 – 2006 Eylem Planı'nda Çin'in Afrika'daki doğal kaynakların araştırılıp kullanılması konusunda aktif bir rol üstlenmesi ve enerji alanındaki yatırımlarının artırılması kararlaştırılmıştır (Bayram, 2018:170-171). Bu durum Çin'in hem kaynaklarını çeşitlendirerek enerji ihtiyacını karşılaması hem de gelecekte büyümesini garanti alması bakımından önemlidir. 2009 yılında yaklaşık 91 milyar dolar ile Çin Afrika'nın en büyük ticari partneri haline gelmiştir (Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Botswana, 2010). Kıtanın tamamında faaliyet gösteren Çin, 2020 yılındaki verilerle 187 milyar dolarlık ticaret hacmi ile Afrika'nın en büyük ticaret partneri konumundadır (赵诗悦/Zhàoshīyuè, 2021). Çin'in Afrika kıtasından elde ettiği doğal kaynaklara bakılacak olursa: Angola ve Libya'dan petrol, Gabon'dan Manganez¹, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden ise Bakır ve Kobalt² ithal etmektedir. Çin'in büyümesi için gerekli enerji ve ihracat yapabilmeye için hammadde bakımından zengin Afrika kıtası, Çin için büyük önem arz etmektedir.

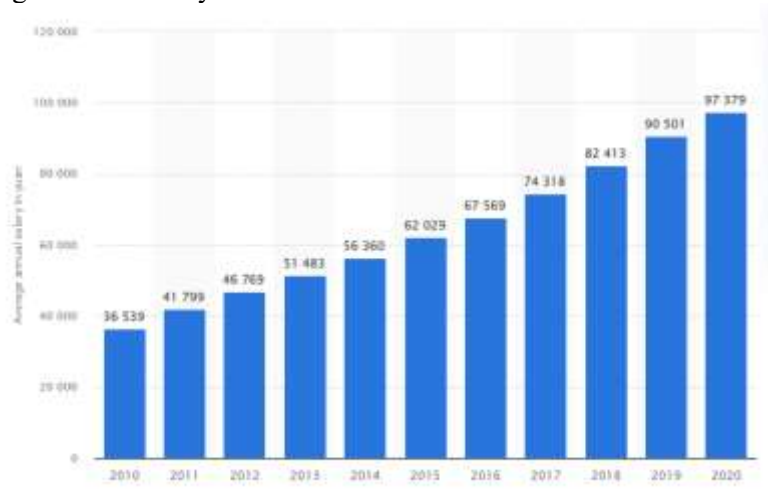
Çin, Afrika'da yüzlerce proje yürütmektedir. Bu projelerden biri, Çin Eximbank kredisıyla Gine'de 294 megavatlık bir baraj inşa edilmesidir. Gine, üretilecek enerjinin yalnızca çeyreğini kullanacağı için, ihtiyacı olan enerjiden daha fazlasını üretmek komşularına ihraç eden bir ülkeye dönüşmüştür (Diallo, 2021). Özellikle baraj projeleri gibi birden fazla ülkeyi ilgilendiren ve büyük çapta finansman gerektiren projelerde donör ülkeler kredi vermekte ya da yatırım yapmakta isteksiz davranmaktadırlar. Etiyopya meselesinde olduğu gibi³ bu tür projelerde büyük sorunlarla karşılaşılabilir. Bununla birlikte, Çin bu

¹ Manganez inşaat sektöründe kullanılan demir ve çelik karışımı bir maddedir.

² Bakır ve Kobalt elektronik aletlerin yapımında kullanılmaktadır.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Etiyopya Rönesans / Hedasi Barajı.

projelerin finansmanında yer almaktadır. Peki Çin Afrika ülkelerine neden düşük faizlerle veya faizsiz krediler vermektedir? Çin gelişmekte olan ülke statüsünden gelişmiş ülke statüsüne doğru geçiş yaptıkça büyüme potansiyelini yitirmektedir. Gelişmemiş ülkelerin gelişmesi ve büyümesi hâlihazırda gelişmiş olan ülkelerle kıyaslandığında daha kolaydır.

Şekil 1. Çin'de kentlerde çalışanların ortalama yıllık maaşı (Yuan).

Kaynak: Textor, C. (2021). *China: Average salary 2018* / Statista. <https://www.statista.com/statistics/278349/average-annual-salary-of-an-employee-in-china/>, Erişim Tarihi: 10.01.2022.

Şekil 1.'de görüleceği üzere yıllardır ucuz işçilik ile özdeşleşmiş Çin'de, gelişmişlik oranı arttıkça işçilerin kazançları ve dolayısıyla işçilik ücretleri de artmıştır. Yüksek bir eğitim seviyesine ihtiyaç duyulmayan işlerin ucuz yapılabilmesi için Afrika genç nüfusuyla öne çıkmaktadır. Çin bölgede yatırımlar yaparak hem hammadde ihtiyacını karşılamakta hem de ucuz iş gücüne erişmektedir. Bu şekilde Çin, aynı zamanda Afrikalı ülkelerin ekonomilerini de dönüştürmektedir.

Ching Kwan Lee, Zambiya'nın mineral zengini Copperbelt bölgesinde yapılan yatırımları ve dış desteği incelemiştir. Yazarın Zambiya örneğinde verdiği üzere Çin'in devlet ve özel sektör eliyle Afrika'ya taşıdığı sermaye küresel zeminde bir potansiyel barındırmakta, anlaşma yapılan devlet, şirket ve çalıştırılan işçilere daha farklı uzlaşma teklifleri götürebilmektedir. Çin bu avantajını iyi kullanmayı başarmış ve bölge ülkeleri tarafından kabul görerek Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olma başarısını elde edebilmiştir (Lee, 2017:XII).

4.2. Yumuşak Güç

Çin'in Afrika devletleri ile 2006 yılında gerçekleştirdiği ÇAİF Bakanlar Konferansı, Çin – Afrika ilişkilerinin köşe taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu

zirve neticesinde Pekin Zirvesi Deklarasyonu açıklanmış, Güney – Güney iş birliği ile Kuzey – Güney diyalogu gibi konulara değinilmiş, Tayvan meselesi konusunda Afrika devletlerinin “Tek Çin” politikalarına bağlı oldukları ve Çin’in barışçıl bir şekilde Tayvan ile birleşmesine verdikleri destek vurgulanmıştır (Bayram, 2018:171). Zirveden sonra açıklanan ve planlamaların detaylandırıldığı Pekin Eylem Planı, Çin’in yumuşak güç bağlamında kıtada etkisini önemli ölçüde artırmasını sağlayacak adımlar içermesi sebebiyle büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, Afrika’nın kırsal bölgelerinde Çin tarafından finanse edilecek 100 okul açılması, Çin tarafından burs verilen öğrencilerin sayısının artırılması, Çin kültürünü tanıtmak ve Çince öğretmek amacıyla çeşitli Afrika ülkelerinde Konfüçyüs Enstitüleri’nin kurması kabul edilmiştir (Bayram, 2018:173). Batı devletleri sömürge döneminin getirdiği avantajla bölge ülkelerinin; siyasetinde, ekonomisinde, dininde, dilinde, bürokrasisinde ve silahlı kuvvetlerinde etki sahibidirler. Çin ise Konfüçyüs enstitüleri ile bölgede etkili olmaya çalışmaktadır.

Çin ekonomik yükselişinin paralelinde kamu diplomasisine de yatırım yapmakta, böylelikle dünyada Çin hakkında sahip olunan olumsuz yargıları değiştirmeyi amaçlamaktadır (Vural, 2017:125). Bu bağlamda Çin medya kurumları Afrika’da faaliyet göstermektedir Çin Ticaret Bakanlığı’nın yetkili kıldığı bir kurum olan StarTimes, Çin Eximbank’ından destek alarak 2002 yılında radyo ve televizyon alanında Afrika’da faaliyet göstermeye başlamıştır. Çin Kültür Bakanlığı söz konusu şirketi, kültür ihracatı açısından kilit bir işletme olarak tanımlamıştır. StarTimes müşterilerine rakiplerinden daha düşük fiyatlar önererek öne çıkmakta ve düşük gelir dağılımına sahip izleyicilere de ulaşabilmektedir (Rønning, 2016:67).

2015 yılında Çin Afrika Birliği için bir diplomatik misyon kurmuş (Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 2015) böylelikle, ABD ve AB’nin ardından ikili ilişkilerin ötesinde bir ilişki ağı tesis etmiştir. Çin’in medya yatırımlarında Kenya önemli bir yer tutmaktadır. Çinli CCTV ve China Radio International, Kenya’nın Nairobi kentinde merkezi yerleşkeler kurarak Afrika’ya ulaşmaya çalışmaktadır. Çinli şirketler, Çin kültürünü benimsetmeye yönelik yayınların yanı sıra Afrika’ya özel yayınlar da yaparak (Rønning, 2016:70) bölge insanların kalplerini kazanmaya çalışmaktadır.

4.3. Askeri Faaliyetler

Çin, BM operasyonlarına en fazla asker sağlayan devlettir Afrika özelinde Çin, Haziran 2013’te Mali’deki barışı koruma misyonuna katılmak üzere asker göndermiştir. Buna ek olarak Çin, 2014’te Güney Sudan’daki barışı koruma girişimlerine de katılarak Afrika’da etkin ve barışçıl bir rol almaya devam etmiştir (Rønning, 2016:65).

Çin askeri anlamda etkinliğini arttırmaktadır. Bu bağlamda, 2017 yılında Cibuti’de Çin’in ilk ve mevcut durumda tek denizasıırı üssü inşa edilmiştir.

Kızıldeniz ve Hint Okyanusu arasında kritik öneme sahip bir noktada bulunan Cibuti, Çin'in denizler üzerinden yapacağı ticaretin güvence altına alınması ve büyüyen askeri gücünün harekât kabiliyetinin artırılması bakımından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Çin asker kaynağının fazlalığı ve Çin donanmasının son zamanlarda kazandığı güç göz önüne bulundurulduğunda, ulusal çıkarlarını korumak amacıyla Afrika'da daha fazla varlık göstereceği söylenebilir.

4.4. Çin'e Yöneltilen Suçlamalar

Çin'in Afrika'daki varlığı günden güne artmaktadır. Afrika ülkeleri ticaretlerini Çin ile yaptıkları antlaşmalarla önemli ölçüde arttırmış ve giderek artan oranlarla Çin'i tercih etmeye başlamıştır. Çin'in Afrika kıtasında maruz kaldığı en büyük eleştiri, Çin şirketlerinin Çin ana karasından işçi getirerek Afrika'daki projelerde çalıştırdığı ve bu bağlamda Afrikalı yerel işçilerin ayrımcılığa maruz kaldıkları yönündedir. Afrika kıtasının yıllar süren sömürge geçmişi ve bölgede işsizlik oranlarının yüksek olması, Çin'e yöneltilen bu suçlamaların gündemde kalmasına sebep olmaktadır. Çinli şirketler genellikle Batı devletlerinin medya gruplarından, iş dünyasından ve politikacılarından gelen bu eleştirileri tamamıyla reddetmemekle beraber, olayların olduğundan farklı gösterildiğini iddia etmektedirler.

Çin şirketleri, Afrikalı işçilerin Çinli işçilerle kıyaslandığında üretkenliklerinin oldukça düşük olduğunu ve saatlik ücretlerinin ise daha yüksek olduğunu iddia etmektedirler. İddiaya göre, Afrikalı işçiler öğrenme konusunda yavaş olmanın yanı sıra yeterince motive ve yeterince becerikli değildirler (Brautigam, 2009:245). Ancak yine de Çin şirketleri Afrikalı işçileri çok daha yüksek oranda işe almaktadır. McKinsey & Company tarafından 2017 yılında yayımlanan rapora göre 8 Afrika ülkesinde faaliyet gösteren 1000 Çinli şirket üzerinde yapılan araştırmada, bahse konu şirketlerin işçileri %89 oranla bölge insanlarından oluşmaktadır. Geriye kalan %11'lik kısım ise genelde üst düzey yöneticilerden ve spesifik işleri yapan yetişmiş elemanlardan oluşmaktadır (Sun vd., 2017:11).

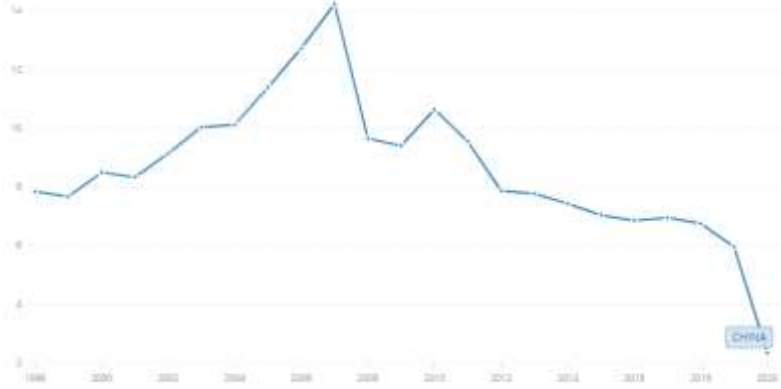
“Debt – Trap Policy” olarak adlandırılan “Borç Tuzağı Diplomasisi” Çin'in en çok eleştiri gördüğü alandır. Bu eleştirilere göre Çin, Afrika devletlerine ödeyebileceklerinden çok daha fazla bir borcu koşulsuz olarak vermekte ve sonrasında ise *coup de grâce* (son darbe/öldürücü darbe) gerçekleşmektedir. Diğer bir ifadeyle Çin, borcu ödeyemeyen devletlerin belirli bölgelerine (maden, petrol kuyusu, liman gibi) el koymaktadır. Bunun son örneği Uganda'nın tek uluslararası havalimanı olan Entebbe Uluslararası Havalimanı'na ödenemeyen borçlar nedeniyle Çin hükümeti tarafından el konulduğu iddiasıdır. İddiaya göre, havalimanının tamamlanabilmesi için Çin Eximbank'ından kredi alan Uganda hükümeti bu krediyi ödemekte yetersiz kalmış ve yeni bir anlaşma teklifini ise kabul ettirememiştir (“The Guardian Nigeria News, 2021). Böylelikle, Çin

hükümeti havalimanının sahibi olmuştur. Bu durum Çinli ve Ugandalı yetkililer tarafından reddedilmekle beraber, Ugandalı yetkililer antlaşma sırasında egemenliği aşındırıcı bazı maddelere imza attıklarını itiraf etmişlerdir (Oyedeji, 2021). Çin de diğer devletler gibi gücü ölçüsünde kendi çıkarları için masada en iyi antlaşmayı yapmaya çalışmaktadır. Bu durum karşısında tedbir almak Afrikalı liderlerin ve karar alma mekanizmalarında etkin diğer kişilerin görevidir.

5. ÇİN'İN DİĞER AKTÖRLERDEN AYRILDIĞI YÖNLER VE YÜKSELİŞİNİN NEDENLERİ

Çin'in Afrika'da bir koloni geçmişi bulunmamaktadır. Aksine Çin, Batılı büyük güçler ve Japonya karşısında yenilgiye uğramış, Çin tarihinde 1839 ile 1949 yılları arasında geçen bu dönem "Aşağılanma Yüzyılı" olarak adlandırılmıştır (Kaufman, 2011:1).

Şekil 2'de Çin'in GSYİH verilerine bakıldığında 2006 yılında bir gerileme başladığı görülmektedir. Büyümesinde inşaat sektörünün ve imalat sanayiinin büyük rol oynadığı adeta bir makine gibi çalışan Çin'in duraksaması ve devasa Çin nüfusunun iş bulmakta zorlanması, Çin Komünist Partisi'nin meşruiyetinin sorgulanmaya başlanması anlamına gelecektir. Bunun olmasını engellemek için Çin'in büyümesini devam ettirebilmesi, büyümenin devam edebilmesi için ise yeni müşteriler ve projeler bulabilmesi gerekmektedir. İktisadın temel prensiplerinden olan arz – talep ilişkisi bu durumda devreye girmektedir. Yatırım yapma ihtiyacı ve arz fazlası olan Çin ile yatırım ve talep ihtiyacı olan Afrika ülkeleri birbirini tamamlayıcı nitelikte bir eşleşme meydana getirmektedir. Çin'in Deng Xiaoping döneminden itibaren baskıcı ve otoriter bir yönetimin altında ihracat ve yatırım odaklı bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Afrika ülkelerindeki otoriter yönetimlerin varlıkları dikkate alındığında Çin ile benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, pek çok Afrika ülkesi Çin'i bir model olarak görmektedir.

Şekil 2. 1998 – 2020 yılları arasında Çin GSYİH büyüme oranları

Kaynak: *GDP growth (annual %)—China* / *Data.* (t.y.).
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>, Erişim Tarihi: 10.01.2022.

Çin'in, Sahraaltı Afrika'daki faaliyetleri kapsamında, Batılı aktörlerden en büyük farkı ve bölge ülkeleri tarafından tercih edilmesinin en önemli sebebi, Çin hükümetinin bölge ülkelerine olan davranış farkından ileri gelmektedir. Çin hükümetleri, bölge ülkelerine kredi verirken ya da bölge ülkeleri için proje yaparken, Batılı rakiplerinin aksine Afrikalı hükümetlere zorlayıcı şartlar dayatmamaktadır. Avrupa'nın yüzyıllar süren gelişim örneğine bakıldığında ekonomik refahın politik gelişim için bir manivela gücü teşkil ettiği görülmektedir. Bununla birlikte bağımsızlık sonrası Afrikalı devletlerin gelişim süreçleri incelendiğinde Avrupalı devletler; Afrika'dan gelen kredi ve proje taleplerinde, talebin geldiği ülkelerdeki politik ve demokratik gelişmişlik oranlarını ekonomik gelişmişlik oranlarının üstünde tutmaktadırlar.

Az gelişmiş veya ekonomik durumu kötü devletler, belirli uluslararası kuruluşlar ve gelişmiş devletlerden dış yardım almaktadırlar. Bununla beraber, Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşların dış yardım yapma kriterleri zamanla değişmiştir. 1946 – 71 yılları arasında Dünya Bankası'nın finansman yaptığı projelerin %75'ini yol, su, elektrik gibi projeler oluştururken bu odak daha sonraları eğitim, demokratik seçimler ve aile planlaması gibi alanlara kaymıştır (Brautigam, 2009:133). Buna karşın, gelişmekte olan ülkelerde ihtiyaç duyulan projeler daha çok altyapı projeleri gibi ekonomiye somut katkı sağlayabilecek projelerdir.

Afrika ülkeleri, ihtiyaç duydukları yıllık bazda 130 ila 170 milyar dolarlık altyapı yatırımı ihtiyaçlarının yaklaşık yarısına ulaşabilmektedirler. Bu bağlamda, 68 ila 108 milyar dolarlık bir yatırımın eksikliğini yaşamaktadırlar (Afrika

Kalkınma Bankası, 2018:XVI). Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşlar herhangi bir ülkeye borç tahsis etmeleri durumunda söz konusu ülkeden paranın nereye, ne zaman, nasıl harcanacağı gibi detayları bilmek istemektedirler. Buna ek olarak, kredi verilen ülkelerin belirli şartlara uyması ve birtakım (kimi zaman siyasi) istekleri de yerine getirmesi beklenmektedir. Diğer bir deyişle, Batılı devletler ya da kurumlardan gelen yardımın kriterlerini karşılamak Afrika devletleri için zorlayıcıdır. Bu aşamada Çin şirketlerin ayrıcalığı öne çıkmaktadır. Çin şirketleri, Batılı rakiplerinin aksine, kredi tahsis edecekleri ülkelere şartlar öne sürmemektedir.

Aslına bakılırsa Çin'in Afrika'da bu kadar büyük etkilere ulaşabilmesinin ana nedenleri arasında Batı devletlerinin bölgeye karşı ilgisizlikleri, eşitlikten uzak üstten bakan tavırları sayılabilir. Bu duruma örnek olarak Zambiya'nın Tanzam projesi gösterilebilir. 2000 yılında Batı'da Afrika'ya "Umutsuz Kıta" gözüyle bakılırken, Çin bölgeye yaklaşmak amacıyla Pekin Konferansı'nı düzenlemekle meşgul olmuştur (Rønning, 2016:65). Bu projenin yapımı için öncelikle başta İngiltere olmak üzere Batılı ülkelerle antlaşma yapmaya çalışan Zambiyalı yöneticiler, destek bulamayınca Çin'e yönelmişlerdir (Altorfer-Ong, 2009:19-29).

Sierra Leone iç savaşı sonrasında dünyanın uzaktan izlediği, kimsenin yatırım yapmadığı coğrafyada Çin, Henan Guoji Group'un eliyle bölgeye gitmiş ve bölgenin kalkındırılması için çalışmalar yapmış, umutsuzluk içerisinde kimseden yardım göremeyen halkın gönlünde böylelikle büyük bir yer edinmiştir (Brautigam, 2009:226). Sierra Leone örneğinde de görüleceği üzere Çin, savaştan çıkmış kimsenin yatırım yapmak konusunda harekete geçmediği bölgeye devletin sermayesiyle ve yönlendirmesiyle giderek oldukça iyi şartlarda antlaşmalar imzalanmıştır. Böylelikle bölge insanların zor gününde yanında olduğunu göstererek hem bölgede yumuşak gücünün etkisini arttırmış hem de imzaladığı iyi antlaşmalarla rakiplerinin önüne geçerek ekonomik anlamda bölgede etkisini arttırmıştır.

Bununla birlikte Çin şirketlerinin ve Çin devletinin Afrika'daki düşük faizli krediler vermeleri ve altyapı projelerini ucuz yapmaları bir hayır kurumu edasıyla çalıştıkları yanılgısını beraberinde getirmemelidir. Çin, Batılı devletlerde olduğu gibi kâr elde etmek ve bölgedeki etki alanını genişletmek amacıyla hareket etmektedir. Ancak Batı devletleriyle paylaşılan kar ve etki alanı amacı, bu amaca ulaşmak için izlenen yaklaşım bağlamında farklılaşmaktadır. Pragmatik davranan Çin, diğer Batılı büyük güçler gibi etik veya ahlak ilkeleri gözetmeksizin kazancını önde tutmakta ve bu izlediği yöntem sebebiyle de eleştirilmektedir.

6. AFRIKA'NIN ÇİN VE BATI DEVLETLERİ İÇİN ÖNEMİ

6.1. Çin ve Afrika

Çin'in Afrika'ya olan yatırımları oldukça hızlı büyüyen bir tüketici altyapısını garanti altına almaktadır. Çinli firmalar Afrika'nın akıllı telefon

pazarının %47,4'ünü ele geçirmiş durumdadır (Xinhua, 2021). Diğer bir deyişle, Çin Afrika'ya yatırım yapmak suretiyle kendi büyümesini garanti altına almaya çalışmaktadır. OECD raporlarına göre Afrika'nın dünyadaki en hızlı kentsel büyüme oranına sahip olması beklenmektedir. 2050 yılına kadar Afrika şehirlerinin ilave 950 milyon kişiye ev sahipliği yapacağı öngörülmektedir (OECD/SWAC, 2020:4). Dünya Ekonomik Forumu 2018 yılında yayımlanan çalışmasında, Afrika kıtasının nüfus bağlamında 2050 yılında iki katı büyüklüğe ulaşacağını öngörmüştür (Muggah & Hill, 2018).

Çin'in Afrika'dan, ekonomik getirilerin dışında elde ettiği en büyük kazanç diplomatik kazançtır. Bu kapsamda Çin, Birleşmiş Milletler arenasında Uygur Özerk Bölgesi, Tayvan Meselesi ya da Güney Çin Denizi üzerinde yaşanan sorunlarda Afrika devletlerinin desteğini ya da hiç olmazsa sessizliğini garanti altına almaktadır. 1971 yılında Birleşmiş Milletler'in 2758 numaralı kararı ile Çin Halk Cumhuriyeti Çin Cumhuriyeti'nin (Tayvan) yerini almıştır.⁴ 1971 yılındaki oylamada Çin'e karşı ABD'nin yanında bulunan ülkelerin büyük bir çoğunluğu Afrika ülkelerinden oluşmaktaydı. Bununla birlikte, Çin'in Afrika ülkelerine yaptığı yatırımların zamanla artmasıyla, bölge ülkeleri aldıkları kararlarda Çin'in bakış açısını desteklemeye başlamıştır.

2007 yılında Kuzey Kore'deki insani durumu kınamak için toplanan BMGK'da Afrikalı ülkelerin büyük çoğunluğu Kuzey Kore ile yakın müttefik olan Çin'in lehine oy kullanmış ya da oylamada çekimser kalmışlardır.⁵ Çin hükümeti, Tayvan'ı devlet olarak tanıyan Afrika ülkeleri ile her yıl ortalama 2,7 daha az Çin altyapı projesi yaparken, Çin ile birlikte BM Genel Kurulu'nda oy kullanan Afrika ülkeleri ile yılda 1,8 daha fazla altyapı projesi yapmaktadır (Baloı, 2021).

Çin'in Afrika ülkeleri üzerinde oluşturduğu etki ile BM'deki iki oylama arasında meydana getirdiği fark, amacına ulaşamamış olsa da bu yolda ilerlediğinde neleri değiştirebileceğinin teminatı durumundadır. Görüldüğü üzere Çin, Afrika ülkelerine ekonomik anlamda örtülü bir şekilde ambargo uygulama yoluna giderek kontrol altına almaya çalışmaktadır. Ekonomik durumu kötü olan, Batı'dan ya da uluslararası kuruluşlardan gereken desteği alamayan Afrikalı devletler, Çin ile ilişkilerini geliştirerek ülkelerinin geleceklerini düzene sokma çabasıdadır.

6.2. Batı ve Afrika

Batılı büyük güçlerin Afrika üzerindeki koloni hâkimiyeti, bölge insanlarına karşı üstten bakan tavırları, dekolonizasyon döneminden sonra dahi bölgede etkin

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. BMGK 2758 numaralı karar, 1971.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. BMGK 62/167 kararı, 2007.

olma çabaları ve “carrot and stick” (havuç ve sopa)⁶ politikaları Afrika devletlerinde büyük eleştirilere sebep olmaktadır. Bu bağlamda, Batı’ya olan bağımlılıklarını azaltmak ya da Batı’nın etkisinden çıkmak isteyen Afrika devletleri alternatif yollar aramaktadır.

Dünya genelinde Afrika kıtası için ekseriyetle tek bir birim anlayışı mevcuttur. Afrika’da Batı’yı temsil eden Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerin eliyle desteklenen darbeler dünya çapında ortak bir anlayış ortaya çıkarmıştır: Afrika istikrarsız bir bölgedir ve yatırım yapmak için uygun değildir. Böylelikle Afrika’da yatırım yapmamak için uygun mazeretler oluşmuş, yatırımcılar ve Batı dışı aktörler korkutulmuş, yapılan yatırımlar genelde hammadde ve doğal kaynaklara yönelik gerçekleşmiştir.

Fransa Afrika ülkelerinde CFA Frank’ı⁷ ile hala etkili olmaktadır. Bu bağlamda devletler rezervlerinin % 50’sini Fransa’da tutmak zorunda kalmayacak ve kendileri için uygun gördükleri yerlere yatırım yapabileceklerdir. Buna ilave olarak Fransa uranyum ihtiyacının önemli bir kısmını buradan ithal etmektedir. Avrupa Birliği de 2020 yılında Uranyum ihtiyacının % 20’sini Nijer’den ithal etmiştir. Bu oranla Nijer AB’nin Uranyum ithalatında birinci sıradadır (European Commission, 2022). World Nuclear Association verilerine göre, Fransa’nın enerji ihtiyacının % 70’ini nükleer santrallerle karşılanmakta ve ülke her sene enerji ihracatından 3 milyar Avro kazanmaktadır (World Nuclear Association, 2022). Bu durum hesaba katılırsa Afrika’nın Fransa için ne kadar büyük önem taşıdığı görülmektedir. Eski Fransa Cumhurbaşkanı Francois Mitterrand, Afrika olmadan Fransa’nın 21. yüzyılda bir geçmişe sahip olamayacağını söylemiştir (Le Monde, 2017). Bu söz Afrika’nın Fransa için önemini göstermek için yeterli olmakla birlikte diğer Batı devletleri için de bir gösterge niteliğindedir.

Afrika kıtası büyüme potansiyeli, sunduğu olanaklar ve potansiyel politik gücü ile büyük öneme sahiptir. Çin’in ekonomik gelişmesi için gerekli enerji kaynakları ve ihracat yapması açısından gerekli olan hammadde bakımından zengin Afrika kıtası, Çin için büyük önem arz etmektedir. Çinli firmalar, kurumlar ve kişiler Çin devletinin desteği kapsamında Afrika’da diğer aktörler üzerinde finansal ve politik avantajlar elde etmektedirler. Bunun yanında, Çin’in Afrika’da

⁶ Diplomaside güçlü devletlerin güçsüz devletlere uyguladığı bir çeşit ödül – ceza sistemidir.

⁷ Koloni Frank’ı olarak da adlandırılan bu para birimi, Fransa’nın bölge ülkelerine sömürge zamanında dikte ettiği para birimidir. Orta Afrika Frank’ı ve Batı Afrika Frank’ı olmak üzere iki çeşidi bulunan bu para biriminin merkez bankası da Fransa’dadır. Fransa bu şekilde bölge ülkelerinin paralarına ipotek koymakta ve ülkelerin siyasi ve ekonomik meselelerine müdahil olabilmektedir. Bu bağlamda, ECOWAS (Economic Community of West African States – Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu) ülkeleri Fransa’nın etkisinden kurtulmak için ECO adıyla yeni bir ortak para birimi oluşturmaya çalışmaktadır.

sömürge geçmişi olmaması ve güney – güney iş birliği sayesinde Afrikalı ülkelerin nezdinde (Batı’ya nazaran) daha olumlu bir aktör imajı bulunmaktadır.

Batılı aktörlerin Afrika üzerindeki sömürgeci geçmipleri, Afrika ülkelerinin üzerinde kullanılan “carrot and stick” politikaları daha önce bahsedildiği üzere, alt yapıdan yatırımlarından demokratikleştirmeye yönelik gerçekleşen finansman değişimleri, Batılı ülkelerin Afrikalı ülkelerin nezdinde prestij kaybetmelerine ve bu kapsamda Çin gibi diğer aktörlerin gerisinde kalmalarına yol açmıştır. Bu durum, Çin için Güç Geçişi’ni sağlamak için Afrika kıtasında büyük olanaklar sunmaktadır.

Afrika, Batılı devletler açısından buldukları konumları korumak için elde tutulması mecburi olan bir bölge durumundadır. Bölgede hâkim aktörlerin değişimi statü değişikliğine de yol açabilecektir. Bu meyanda, Organski’nin bahsettiği piramit üzerinde mevcut düzenden memnun olmayan büyük güç statüsünde bulunan Çin, Afrika’daki olanakları ve Afrika ülkelerinin Batı’ya karşı olumsuz algıları kullanarak sistemsal bir tehdit oluşturabilme gücüne erişmektedir.

7. SONUÇ

2000 yılında Pekin’de gerçekleşen ÇAİF toplantısı ve ardından Pekin 2000 Deklarasyonu’nun duyurulması Çin’in Afrika yatırımlarının temelini oluşturmuştur. Bu kapsamda, kıta ile aralarındaki ticaret inanılmaz artış göstermiş ve Çin son olarak 2009 yılında ABD’yi geçerek Afrika’nın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Her ne kadar söz konusu toplantı ve sonrasında açıklanan deklarasyon Çin’i ileriye taşımış olsa da Çin’in Afrika’da ve dünyada yükselişinin temelini Deng Xiaoping döneminde uygulanmaya başlanan politikalar oluşturmaktadır. Deng Xiaoping’in Çin’i dünyaya açması ve ülkeye sermaye akışını doğru bir şekilde sağlaması, bununla birlikte ülkeyi aynı zamanda otoriter bir tarzda yönetmesi ile söz konusu başarıyı elde edebilmiştir.

2000’li yıllarla birlikte Çin’in üst seviyelere çıkan gelişmişlik seviyesiyle uluslararası arenadaki ucuz iş gücü avantajını kaybetmeye başlaması ekonomik endişeleri de beraberinde getirmiştir. Çin Afrika’da özel ekonomik bölgeler kurmuş ve pek çok stratejik yatırımlar yapmıştır. Bu bağlamda, Afrika’ya yatırım yapmak suretiyle Afrikalı genç nüfusu ucuz iş gücü olarak kullanmayı amaçlamaktadır. Konfüçyüs Enstitüleri ile televizyon ve radyo alt yapılarını kullanarak yumuşak gücünü artırmayı amaçlayan Çin, henüz askeri güç konusunda eksiktir. Çin Afrika’daki faaliyetleri kapsamında özellikle Batılı güçler tarafından çeşitli eleştirilerle karşılaşmaktadır. Bölgede gerçekleşen projelerde bölge insanlarını çalıştırmayarak Çin’den işçi getirildiği, “Debt – Trap Policy” kapsamında bölge ülkelerini kontrol altına almaya çalıştığı gibi iddialar Çin tarafından reddedilmekte ve Batı’nın gerçekleri çarpıttığı söylenmektedir. Veriler incelendiğinde Çin’in haksız olmadığı gerçeklerin çarpıtıldığı görülmektedir.

Çin, Afrika’da ticaret anlamında büyük gelişmeler göstermiştir. Devlet desteğinin Çin firmalarına avantaj sağladığı açıkça görülmektedir. Çin, “Aşağılanma Yüzyılı”, “Güney – Güney İş Birliği”, “Yoksul Dostlar” gibi kavramları kullanarak Afrika ülkeleri ile arasında bir sempati oluşturmaya çalışmıştır. Devlet desteğini alarak yapılacak projelerde ucuz fiyatlar öneren Çinli firmalar rakiplerinin bir adım önüne geçmektedir. Çin’in Afrika devletlerinin iç işlerine karışmaması, kredi verirken şartlar öne sürmemesi ve bunları kapsayan Çin’in “âdem-i müdahale”⁸ politikası, koloni döneminde örselenmiş ve Batı tarafından hâlen küçük görülen Afrika ülkelerinin Çin’i diğer aktörlerden farklı görerek tercih etmelerine yol açmıştır. Çin’in Afrika’daki yatırımlarda ve projelerde Avrupalı güçlerin önüne geçmesinin ve Afrika devletleri tarafından tercih edilmesinin önemli bir nedeni, Çin şirketlerinin devlet sermayesinin gücü ile bölgede faaliyet gösteriyor olmalarıdır. Bölge ülkelerine düşük faizli krediler veren Çin ve projelerde devlet desteğini kullanarak diğer firmalardan daha düşük teklifler veren Çin firmaları bölgede avantajlı duruma geçmeyi başarabilmiştir.

Afrika’yı koloni döneminde yöneten ve sonrasında da kendi arka bahçeleri olarak gören Batılı ülkeler son dönemlerde kredi verme şartlarında değişikliklere gitmişlerdir. Somut projeleri desteklemek yerine demokrasi gibi soyut vb. projeleri destekleyen Batı’nın bölge sorunlarına yönelik ilgisizliği Çin’in yükselişinde büyük bir etken olmuştur. Çin’in hiçbir ülke ya da kuruluştan kredi bulamayan ülkelerin zor günlerinde yardımcı olması, diğer aktörlerin aksine kredi verirken ön şartlar ileri sürmemesi gibi politikaları, Afrika ülkeleri üzerinde olumlu bir etki oluşturmuş, böylelikle Çin diğer aktörlere göre daha avantajlı bir konuma yükselbilmiştir.

Çin bir zamanlar sömürülen ve ikinci sınıf olarak görülen bir devletten son yıllarda yaptığı dikkat çekici atılımlarda dünyadaki Amerika’nın öncülüğündeki Batı hâkimiyetine son verebilecek yegâne devlet sınıfına yükselmiştir. Çin Afrika’da yaptığı yatırımlarla ve yatırımları ekonomik bir silah niteliğinde kullanmasıyla kıtadaki ülkeler üzerinde büyük bir etki oluşturmuştur. Söz konusu etkiyi kullanarak Afrika ülkelerini uluslararası arenada ve özellikle Birleşmiş Milletler düzeyinde kendi siyasi çıkarları doğrultusunda ya da hiç değilse kendi çıkarlarına karşı olmayacak şekilde yönlendirmeyi başaran Çin, dünyada baskın güç durumunda bulunan Batı’yı tehdit etmektedir.

Afrika Batı için hammadde, enerji, insan kaynağı gibi konularda bir tedarik noktası konumundadır. Koloni dönemiyle beraber Afrika’da hâkim güç konumuna yükselen Batı devletleri, dekolonizasyon döneminden sonra da bölgedeki etkilerini çeşitli politikalarla sürdürmeye çalışmışlardır. Çin’in özellikle 2000 yılından sonra

---

⁸ İngilizce literatürde “non – intervention” olarak tanımlanan terim, başka devletlerin işlerine karışmama politikasını ifade etmek için kullanılmaktadır.

bölge ile ticaretini son derece hızlı bir şekilde artırarak Batı devletleri karşısına güçlü bir rakip olarak çıkması ve Afrika'nın en büyük ticaret ortağı haline gelmesi Batı'da endişe ile karşılanmıştır. Afrika'nın Batı nezdinde önemine göz önünde bulundurulduğunda, bir Güç Geçişi'nin gerçekleşmesi halinde bu durumun Batı'nın Afrika'da kaybedeceği gücün Çin tarafından doldurulması ile meydana geleceği ve bu bağlamda bir dönüşümün gerçekleşeceği düşünülmektedir. Çin diğer büyük güçleri kapasite olarak geçerek Güç Geçişi Teorisi kapsamında baskın güç konumunu sürdüren ABD'nin en büyük rakibi konumuna yükselmiştir.

ABD'nin Avrupalı devletleri de yanına alarak "Batı" ittifakının liderliğinde Çin'i çevreleme politikalarına girişmesi söz konusu devletlerin çok büyük gelişmeler gösteren ve dünyada yeni cazibe merkezi olma niteliği taşıyan Afrika'dan uzaklaşmalarına ve kıtaya vermeleri gereken önemi vermemelerine neden olmuş, böylelikle Çin'in bölgedeki eli güçlendirilmiştir. Dünyanın önemli ve stratejik hammadde kaynağı olan Afrika'yı Çin'e kaptırmak, Batılı devletlerin öncelikli olarak ekonomik anlamda güç kaybetmelerini ve müteakiben de askeri ve teknolojik üstünlüklerini yitirerek dünyadaki hâkim konumlarını kaybetmelerini beraberinde getirecektir. Bu durumda Batılı güçler ABD'nin öncülüğünde Çin'i çevrelemek isterken kendilerinin çevreleneceklerinin farkında olmalıydılar. Bununla birlikte, Çin hâlihazırda ekonomik anlamda Batılı ülkelerin Afrika'daki varlıklarını geride bırakmış olsa da denizaşırı harekât kabiliyeti açısından henüz istenilen seviyeye ulaşabilmiş değildir.

Batı'nın Afrika üzerinde kültürel, dilsel, dinsel alanlarda kurmuş olduğu etkinin henüz çok gerisinde olmakla birlikte Çin, Konfüçyüs Enstitüsü gibi kurumlar dâhilinde Afrikalı öğrencileri Çince öğrenmeye ve Çin kültürünü tanımaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Güç Geçişi Teorisi kapsamında Çin'in Batılı ülkelerin egemenliğini zayıflattığı ve yeni bir düzen için Batı ile karşı karşıya gelmekte olduğu görülmektedir. Çin ekonomik anlamda kazandığı başarıyı, kurduğu Konfüçyüs Enstitüleri gibi kurumlarla kültürel boyuta ve Cibuti'de inşa edilen askeri üs gibi Afrika'daki üslerin sayısını çoğaltarak da askeri boyuta taşımayı becerebilirse Güç Geçişi'nin gerçekleşmesi mümkün görülmektedir.

KAYNAKÇA

African Economic Outlook 2018. (2018). African Development Bank. https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/African_Economic_Outlook_2018_-_EN.pdf

Altorfer-Ong, A. (2009). Tanzanian Freedom and Chinese Friendship in 1965 laying the tracks for the TanZam rail link. *LSE Cold War Studies Programme*.

Ari, T. (1990). MORTON A. KAPLAN VE ULUSLARARASI POLİTİKADA SİSTEM YAKLAŞIMI. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, XI(1-2), 16.

- Arslan, İ. (2018). Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(31), 125-142.
- Baloi, A.-M. (2021, Nisan 15). Africa is Becoming China's China. *Grey Dynamics*. <https://www.greynomics.com/africa-is-becoming-chinas-china/>
- Bayram, M. (2018). *Güç ve Kimlik Perspektifinden Çin – Afrika ilişkileri*. Savaş Yayınevi.
- Brautigam, D. (2009). *The dragon's gift: The real story of China in Africa*. Oxford University Press.
- Cheng, J. Y. S., & Shi, H. (2009). China's African Policy in the Post-Cold War Era. *Journal of Contemporary Asia*, 39(1), 87-115. <https://doi.org/10.1080/00472330802506840>
- Chinese smartphone brands top Africa's market in Q3*. (2021). Xinhua. http://www.news.cn/english/2021-12/06/c_1310355183.htm
- Diallo, M. O. (2021). *In Guinea, environmentalists and locals are divided over the building of a dam near a wildlife park*. Equal Times. <https://www.equaltimes.org/in-guinea-environmentalists-and>
- Ding, X. (2009). The Socialist Market Economy: China and the World. *Science & Society*, 73(2), 235-241. <https://doi.org/10.1521/isis.2009.73.2.235>
- Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Botswana. (2010). *China-Africa Economic and Trade Cooperation*. <https://www.mfa.gov.cn/ce/cebw/eng/jmwl/t785012.htm>
- European Commission. (2022). *Nuclear energy statistics*. Eurostat Statistics Explained. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Nuclear_energy_statistics
- GDP growth (annual %)—China | Data*. (t.y.). Geliş tarihi 23 Nisan 2022, gönderen <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Kaplan, M. A. (1969). Variants on Six Models of the International System. İçinde J. N. Rosenau (Ed.), *International Politics and Foreign Policy*. The Free Press.
- Kaplan, M. A. (2005). *System and Process in International Politics*. ECPR Press.
- Kaufman, A. A. (2011). *The "Century of Humiliation" and China's National Narratives*. United States – China Economic and Security Review Commission.
- Le Monde. (2017). *L'Afrique a-t-elle encore une importance stratégique pour la France au XXIe siècle ?* Le Monde Afrique. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2017/01/13/l-afrique-a-t-elle-encore-une-importance-strategique-pour-la-france-au-xxie-siecle_5062326_3212.html

Lee, C. K. (2017). *The Specter of Global China: Politics, Labor, and Foreign Investment in Africa*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226340975.001.0001>

Lemke, D. (2002). *Regions of War and Peace*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491511>

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2015). *Mission of the People's Republic of China to the African Union*. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/2506_665376/201505/t20150511_600643.html

Muggah, R., & Hill, K. (2018). *African cities will double in population by 2050. Here are 4 ways to make sure they thrive*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2018/06/Africa-urbanization-cities-double-population-2050-4%20ways-thrive/>

Museveni to surrender Uganda's only international airport over Chinese loan. (2021, Kasım 26). *The Guardian Nigeria News - Nigeria and World News*. <https://editor.guardian.ng/news/museveni-to-surrender-ugandas-only-international-airport-over-chinese-loan/>

Nnajofofor, P. (2020). Chinese and Western Investments in Africa: A Comparative Analysis. *International Critical Thought*, 10(3), 473-482. <https://doi.org/10.1080/21598282.2020.1846583>

OECD/SWAC. (2020). *Africa's Urbanisation Dynamics 2020: Africapolis, Mapping a New Urban Geography*. OECD. <https://doi.org/10.1787/b6bccb81-en>

Organski, A. F. K. (1968). *World Politics* (2. bs). The University of Michigan.

Oyedepi, N. (2021, Aralık 3). *Is China taking over Uganda's airport?* FactCheckHub. <https://factcheckhub.com/is-china-taking-over-ugandas-airport/>

Rønning, H. (2016). How much 'Soft Power' does China have in Africa? İçinde Z. Xiaoling, H. Wasserman, & W. Mano (Ed.), *China's media and soft power in Africa: Promotion and perceptions* (ss. 65-78). Palgrave Macmillan.

Sun, I. Y., Jayaram, K., & Kassiri, O. (2017). *Dance of the lions and dragons How are Africa and China engaging, and how will the partnership evolve?* McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/Middle%20East%20and%20Africa/The%20closest%20look%20yet%20at%20Chinese%20economic%20engagement%20in%20Africa/Dance-of-the-lions-and-dragons.ashx>

Tammen, R. L., Kugler, J., & Lemke, D. (2017). Foundations of Power Transition Theory. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.296>

Textor, C. (2021). • *China: Average salary 2018* | Statista. <https://www.statista.com/statistics/278349/average-annual-salary-of-an-employee-in-china/>

Thucydides. (1954). *The History of the Peloponnesian War* (R. Crawley, Çev.). Penguin Books.

Vogel, E. F. (2013). *Deng Xiaoping and the Transformation of China* (Reprint edition). Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press.

Vural, A. (2017). Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası. *Avrasya Etüdüleri*, 51(1), 123-152.

World Nuclear Association. (2022). *Nuclear Power in France | French Nuclear Energy—World Nuclear Association*. <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/france.aspx>

赵诗悦/Zhàoshīyuè. (2021). *China remains Africa's top trading partner for 12 years*. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202109/27/WS61517a7ca310cdd39bc6bdab.html>